

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Preddiplomski studij povijesti i pedagogije

Ana Grgić

Plemstvo u borbi protiv Osmanlija

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Zlatko Đukić

Osijek, rujan 2015.

Sadržaj

1. Uvod	Error! Bookmark not defined.
2. Prve veće najezde na Hrvatsku	Error! Bookmark not defined.
3. Veliki turski rat (1443.-1444.)	Error! Bookmark not defined.
4. Pad Bosne i prilike nakon pada.....	Error! Bookmark not defined.
5. Krbavska bitka	Error! Bookmark not defined.
6. Ban Petar Berislavić.....	Error! Bookmark not defined.
7. Sultan Sulejman II. (1520.-1566.).....	Error! Bookmark not defined.
8. Građanski rat i pad Jajca	Error! Bookmark not defined.
9. Pad Požege i Klisa	Error! Bookmark not defined.
10. Opsada Sigeta.....	Error! Bookmark not defined.
11. Nastanak Vojne Krajine	Error! Bookmark not defined.
12. Banovi Krsto Ungand i Toma Erdody.....	Error! Bookmark not defined.
13. Drugi turski rat (1593.-1606.)	Error! Bookmark not defined.
14. Zrinsko-Frankopanska urota	Error! Bookmark not defined.
15. Rat za oslobođenje	Error! Bookmark not defined.
16. Zaključak	Error! Bookmark not defined.
Literatura:	Error! Bookmark not defined.

Sažetak

U završnom radu govorit će se o borbi hrvatskog plemstva protiv Osmanlija Hrvatskoj i susjednim zemljama. U radu, bit će opisani glavni događaji u kojima je plemstvo imalo najveću ulogu u obrani Hrvatske i povezanih dijelova protiv najezde Osmanlija. Nadalje, bit će opisani najvažniji pripadnici spomenutog staleža i njihova uloga u protuosmanlijskim ratovima. Prvenstveno će se opisivati događaji koji su prethodili najezdama Osmanlija, sami ratovi te posljedice koje su one imale za stanovništvo na području Hrvatske i široj regiji u srednjem vijeku. Dakle, govorit će se o ratovima plemstva i Osmanlija u Hrvatskoj i obrambenim ratovima koji su imali značajnu ulogu u obrani zapadne Europe protiv Osmanlija.

Ključne riječi: borba, plemstvo, Osmanlije, srednji vijek, Hrvatska

1. Uvod

Hrvatska je nazvana *predziđem kršćanstva* i to ne bez razloga. Stoljećima su hrvatski plemići, banovi i junaci odolijevali najezdama Osmanlija. Napadi Osmanlija za hrvatske su žitelje značili pustošenje, pljačkanje, ubijanje i neprestanu nesigurnost u vlastitom domu. Od 14. do kraja 17.st. bilo je vremena kada su nekoliko puta u godini opustošili isto selo ili kuću. Susjedi sa Zapada najčešće su se oglašivali na poziv hrvatskih velikana te su se junaci borili u vlastitoj organizaciji, najčešće protiv silne osmanlijske brojčane i materijalne prednosti. Tijekom ratova protiv Osmanlija uloga plemića neprijeporno je došla do izražaja u srednjovjekovnoj ugarsko-hrvatskoj državi.¹ Pripadnici plemstva činili su okosnicu vojne snage u ugarsko-hrvatskoj državi te je njihova uloga u obrani zemlje posebno došla do izražaja nakon pada Bosne 1463. pod Osmanlijsku vlast te su tada jugoistočne granice Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva postale izrazito ugrožene.² Nakon završetka rata s Perzijom 1525., sultan Sulejman Veličanstveni započeo je skupljanje vojske i naoružanja za pohod na Panoniju.³ U proljeće 1526. Sulejman okončava pripreme i kreće na Ugarsku. Prva od niza osvajanja bila su Slankamen, Petrovaradin, Mitrovica, Rača, Irig i Berkosovo. Početkom kolovoza zauzet je Ilok, kasnije i Osijek, do kojega je Sulejman stigao izgradivši u pet dana pontonski most preko Drave. Osijek je spalio na putu prema Budimu. Ugarska i hrvatska vojska sukobile su se s osmanlijskom vojskom 29. kolovoza 1526. godine na Mohačkom polju. Ugarsko-hrvatska vojska bila je slomljena za nepuna dva sata, a Sulejman je krenuo prema Budimu i tamo stigao već 10. rujna.⁴ Taj je poraz bio od presudne važnosti za hrvatske zemlje, jer je nakon njega nastupilo prividno zatišje, a zapravo velika opasnost nad cijelom Hrvatskom, jer su se s turske strane odvijale velike pripreme za konačno osvajanje Slavonije.

¹M. Karbić, *Hrvatsko plemstvo u borbi protiv Osmanlija. Primjer obitelji Berislavića Grabarskih iz Slavonije*, Hrvatski institut za povijest, UDK 94 (497.5 – Slavonija) "16", str. 71.

²M. Karbić, Isto, str. 71.

³ <https://www.scribd.com/doc/199710661/Turska-osvajanja-Slavonije-Srijema-i-Baranje-etni%C4%8Dke-i-konfesionalne-promjene-ka-posljedice-doga%C4%91aja>

⁴ <https://www.scribd.com/doc/199710661/Turska-osvajanja-Slavonije-Srijema-i-Baranje-etni%C4%8Dke-i-konfesionalne-promjene-ka-posljedice-doga%C4%91aja>

2. Prve veće najezde na Hrvatsku

Dok su u 14.st. u Hrvatskoj vladale borbe za prijestolje između hrvatskih velikaša, na Balkanskom se poluotoku pojavio najopasniji protivnik Hrvatske i Ugarske – Turci Osmanlije. Jedan se dio Osmanlija odvojio te su se nazvali po svom sultanu Osmanu – Osmanlije. Utemeljili su jaku i organiziranu vojsku te počeli pustošiti Europom okrutnim zvjerstvima, pljačkanjima i ratovima. Bizant je tada već bio na izmaku snaga pa su Osmanlije veliku opasnost vidjeli u Srbima i Bugarima. Shvativši to, srpski kralj Vukašim podigao je ustanak da ih otjera iz Tracije, ali 1371. poražen je kod Černomena na Marici. Tu je počelo tursko gospodarenje nad Južnim Slavenima.⁵ Međutim, čak i kralju Ludoviku, koji je uporno ignorirano tursku opasnost, postalo je sve jasnije da su osmanlijski napadi na Hrvatsku i Ugarsku vrlo skori i neizbježni.⁶ Već sredinom 1391. godine jači akindžijski odredi sultana Bajazida I., prešli su Savu i nasrnuli u istočnu Slavoniju i Srijem. Svuda gdje su prolazili, mahnito su rušili i palili sela i naselja, pljačkali i ubijali stanovništvo te ga odvodili u roblje. Obaviješten o toj provali, Osmanlijama se žestoko suprotstavio Ivan Morović i razbio ih kod Mandelosa, ali su mu u okršaju zarobili brata Dionizija. Nekoliko dana kasnije, Ivan Morović ponovno se sukobio s akindžijama nedaleko Morovića kod mjesta Eng i pobijedio ih, ali pri tom je zadobio teške rane. Morović je bio jedan od prvih velikaša koji su se sukobili s Osmanlijama, ne štedeći pri tom ni sebe ni svoje službenike i ratnike. To je zapravo bio početak neviđene tragedije hrvatskog naroda i tri stoljeća duge borbe Hrvata protiv Osmanlija.⁷ Kralj Sigismund i vodeći velikaši Slavonije i Ugarske akindžijski su napad shvatili vrlo ozbiljno, smatrajući da je nužno pobijediti Turke i odbaciti ih prema istoku. Sigismund je stoga, 1392. godine poveo vojsku uz Dunav do Golubca, prešao Dunav i produžio dolinom Mlave robeći i paleći sve do Ždrele, odakle se vratio ne postigavši pri tom nikakav vojni uspjeh. Štoviše, potaknuo je sultana Bajazida na još odlučnije ratovanje.⁸ Sredinom proljeća 1395., Turci su porazili vojvodu Mirču i odvojili Malo Nikopolje (Turnu Magurele). Sigismund je pohitao u pomoć vojvodi Mirči, oslanjajući se na podršku banova Detrika Bubeka, Ivana Morovića i Nikole Gorjanskog mlađeg. U teškim borbama kod Nikopolja Turci su prisiljeni na predaju, a ratna je slava pripala Ivanu Moroviću koji je bio teško ranjen.⁹ Slijedilo je još nekoliko optimističnih pokušaja hrvatskih vladara da unište Osmanlijsko Carstvo, ili pak smanje njihove

⁵ F. Šišić, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda od najstarijih dana do godine 1873.*, Matica hrvatska, Zagreb, 1916. str.118.

⁶ I. Mažuran, *Povijest Hrvatske od 15. do 18. stoljeća*, Golden marketing, Zagreb, 1998. str. 10

⁷ I. Mažuran, *Isto*, str. 13.

⁸ I. Mažuran, *Isto*, str. 13.

⁹ I. Mažuran, *Isto*, str. 14.

najezde u Hrvatsku. Među njima je i pokušaj Sigismunda 1396., kada je krenuo na Turke s vojskom od 40 000 momaka među kojima je i pomoć Nijemaca, Engleza, Poljaka i Francuza. Do bitke je došlo kod Nikopolja na Dunavu, ali je sultan Bajazid bez puno poteškoća porazio kršćansku vojsku.¹⁰ Spašavajući gole živote kralj Sigismund i Nikola Gorjanski mlađi pobjegli su s bojišta i potražili spas na mletačkoj galiji na putu prema Constantinopolisu.¹¹

Pobjedom kod Nikopolja sultan Bajazid osigurao je turska osvajanja na Balkanskom poluotoku i širom otvorio vrata osmanskoj vojsci nesmetane prodore u Vlašku, Srbiju i Bosnu, a preko njih u Hrvatsku i Ugarsku.¹²

Ivan Morović žurio je s ostacima svoje vojske s bojišta u svoje banovine Mačvu i Slavoniju. Međutim, sultan Bajazid iskoristio je rasulo Sigismundove i križarske vojske te poslao jake akindžijske snage u Slavoniju i zapadne dijelove Hrvatske. U silovitim naletima akindžije su napali Mitrovicu i opustošili velik dio Srijema sve do Slankamena. Jedan od odreda nasrnuo je u Požesku kotlinu i okolicu Našica, odakle su Turci pored Drave stigli sve do Ptuja i zavladao gradom. Akindžije su se vraćali nazad istim putem, pustošeći, paleći i vodeći roblje. Vodili su 16 000 zarobljenika.¹³ Ivan Morović skupio je vojsku blizu Požege. U isto vrijeme Osmanlije su stigli do Zrina, opustošili i zapalili njegovu okolicu i u roblje odveli mnoštvo muškaraca, žena i djece.¹⁴

Ratovanje s Turcima nastavljalo se u nedogled, a 1419. godine turske čete ponovno su prešle Savu i neometano pustošile Slavoniju. Tražeći predah, sultan Mehmed I., ponudio je primirje na pet godina, što je Sigismund bez kolebanja prihvatio. Međutim, njegov nasljednik sultan Murat II smatrao je da ga dogovor o primirju ne obvezuje, pa su Turci napali Požešku kotlinu 1422., 1423. opustošili okolicu Đakova i zapalili crkvu u selu Jošavi.¹⁵

Sultan Murat II. 1440. iskoristio je stranačke borbe za prijestolje te je napao Beograd kojeg je junački branio prior vranski Ivan Talovac, brat slavonskog bana Matka i hrvatskog bana Petra. Ivan Talovac vješto je upravljao obranom grada te se sultan, izgubivši oko 17 000 ljudi, morao sramotno povući u Drenopolje.¹⁶

¹⁰ F. Šišić, Isto, str. 124.

¹¹ I. Mažuran, Isto, str. 14.

¹² I. Mažuran, Isto, str. 14.

¹³ J. Bosendorfer, *Crtice iz Slavonske povijesti*, Slavonica, Vinkovci, 1994., str. 315.

¹⁴ I. Mažuran, Isto, str. 15.

¹⁵ I. Mažuran, Isto, str. 19.

¹⁶ F. Šišić, Isto, str. 134.

3. Veliki turski rat (1443.-1444.)

Janko Hunyadi, glavni kraljev savjetnik i vojskovođa, 1441. uspješno je ratovao u Erdelju protiv Osmanlija te se razmišljalo o općoj kršćanskoj najezdi na Turke s ciljem da se izbace iz Europe. To su mišljenje zastupali papin poslanik kardinal Julijan Cesarini, bosanski kralj Stjepan Tvrtko II. i protjerani srpski despot Đurađ Branković. 1443. ugarski je sabor odlučio prodrijeti na čelu s vojvodom Jankom Hunyadjem do Zlatice nedaleko od Sofije, pobijedivši Turke u nekoliko odlučnih bitaka. Ali velika hladnoća i oskudica hrane promorala su kralja Ladislava na povratak te su Turci još jednom poraženi kod Niša. Sklopljen je desetogodišnji mir. Nedugo zatim opet je došlo do rata te je sultan Murat s 40 000 vojnika pobijedio kršćansku vojsku kod Varne. Tom turskom pobjedom prestaju navalni ratovi ugarasko-hrvatskih kraljeva na Turke.¹⁷

4. Pad Bosne i prilike nakon pada

Sultana Murata II. 1451. godine naslijedio je njegov sin Mehmed II, uz čije je ime ubrzo dodan pridjev Osvajač. 29.5.1453. osvojio je Constantinopolis i prestalo je postojati drevno Bizantsko Carstvo, s osmanlijska država i njezini sultani postaju baštinici carskog zvanja i nekadašnjeg Carstva. Promijenio je ime grada u Istanbul, koji postaje prijestolnica osmanskih vladara i države. Ponesen ratnom slavom svojim prethodnika, iduće godine stigao je na čelu vojske u Srbiju i zaposjeo Smederevo, ali despot Đurađ uspio je obraniti grad i privremeno odgoditi propast srpske Despotovine. Sultan je na odlasku ostavio dio svoje vojske koju su Srbi uz pomoć Ivana Hunyadyka pobijedili, a sam Hunyady dobio je donekle zadovoljštinu provalivši do Niša i spalivši Vidin.¹⁸

Za opasnost od napada sultana Mehmeda znalo se i u Osijeku, odakle je 8.2.1456. mačvanski ban Ivan Korog javio Ivanu Kapistranu kako mu je došao glasnik bosanskog kralja i despota Đurađa. Saznao je da sultan Mehmed kreće u opsadu Smedereva i Beograda. Zatražio je pomoć od bosanskog kralja, hercega Stjepana i vojvode Petra, sina vojvode Radoslava, zatražio je sultan pomoć u većem broju vojnika i ratne opreme, ali su mu oni umjesto pomoći ponudili uobičajeni danak. Istog dana došao je u Osijek i glasnik Skenderbega (jurja) Kastriota, koji mu je prenio poruku da je Skenderbeg voljan udariti na Turke.¹⁹

¹⁷ F. Šišić, Isto, str. 135.

¹⁸ I. Mažuran, Isto, str. 26.

¹⁹ I. Mažuran, Isto, str. 26.

Nakon pada Smedereva propala je i Srbija, postavši tako 1459. turskim pašalukom te tako dođe red na Bosnu. Tu je vladao Stjepan Tomašević bez ugleda i potrebne snage da se obrani od Osmanlija, pouzdavajući se jedino u pomoć pape i kralja Matijaša. Dok je Matijaš bio zaokupljen pregovorima s njemačkim kraljem Fridrikom III, sultan Mehmed II u svibnju 1463.g. provali s velikom vojskom u Bosnu i za nekoliko ju dana pokori. Kralj Stjepan Tomašević pogubljen je i tako je propalo bosansko kraljevstvo. Jedino je Hercegovina ostala nezavisna, gdje je vladao Stjepan Vukčić.²⁰ Od turskih najezda spasio ju ne neprohodan teren kršnih planina. Kad je kralj Matijaš saznao da pad Bosne, krenuo je u oslobođenje. Na sam Božić uzme Jajce, a idućih godina cijelu sjevernu Bosnu te osuje Jajačku i Srebreničku banovinu. Služile su obrani Hrvatske, Slavonije i Ugarske.²¹

Otkako je pala Bosna, Turci neprestano provaljuju u Hrvatsku, osobito su stradale Lika i Krbava te današnja sjeverna Dalmacija. Ponekad su doprli i do Senja i Štajerske. Vraćajući se, Turci su odvodili puno kršćanskog roblja te ih prodavali. Vremena su bila iznimno teška te su se 1469. Hrvatski velikaši, knezovi Frankapani, počeli obraćati za pomoć Veneciji i njemačkom kralju Fridriku III.²² Matijaš se uplašio da se Venecija ne bi ugnijezdila u Senju, te pošalje u Hrvatsku kapetana Blaža Podmanickoga s kraljevskom vojskom, a zatim Frankapanima otme Senj. Senj je postao kraljevskim gradom te je uređena kapetanija za obranu od Mlečana i Osmanlija, obuhvaćajući kasnije cijelo primorje i Otočac. Izbilo je neprijateljstvo između kralja i Frankapana.²³

Pokušaji Nikole Ilačkoga da otme Turcima Bosnu nije uspio.

Godine 1471. Počitelj na Neretvi postao je turskim, a s njime i cijeli dio između Cetine i Neretve. Kralj Matijaš 1471. godine imenovao je i okrunio Nikolu Ilačkoga bosanskim kraljem. Nadalje, imenovao ga je i hrvatskim i slavonskim banom te upraviteljem vranskog priorata. Ovime su Hrvatska, Slavonija, Dalmacija i Bosna činile jednu administrativnu cjelinu.²⁴ Nikola Ilački imao je zadaću preoteti Osmanlijama preostali dio Bosne, ali nije ju uspio ispuniti.²⁵

5. Krbavska bitka

²⁰ F. Šišić, Isto, str. 140.

²¹ F. Šišić, Isto, str. 141.

²² F. Šišić, Isto, str. 141.

²³ F. Šišić, Isto, str. 142.

²⁴ F. Šišić, Isto, str. 142.

²⁵ F. Šišić, Isto, str. 143.

Emerik Derenčin postao je hrvatskim banom. U to vrijeme bosanski paša Jakub s jakom vojskom provali u Hrvatsku te u Kranjsku i Korušku.²⁶ Robio je i palio do Celja, Ptuja i Maribora. Jakub-paša prošao je na povratku blizu Zagreba i zatim stigao do grada Modruša, sjedišta Krbavske Županije. Naselje ispod grada i katedralnu crkvu je uništio, a sam grad teško ošteti. Napuštajući područje Modruša, turska je vojska išla preko Plješevice i spuštala se prema Krbavskom polju.²⁷ Ban Derenčin i Frankapani dočekaju Turke na Krbavskom polju pod gradom Krbavom, današnja Udbina.²⁸ Ban Derenčin zaprijetio je Jakub-paši put u Bosnu.²⁹ Jakub-pašina vojska bila je brojnija i nadmoćnija, posebno brojem konjanika. Knez Ivan Frankapan smatrao je da se s Osmanlijama ne treba upuštati u bitku na otvorenom polju, nego da se oni napadnu u brdskim klancima i tjesnacima i tako onemogući djelovanje turske konjice. Nasuprot tome, ban je zagovarao bitku na bojnom polju, vođen srcem više nego razumom vojskovođe. Banovo je mišljenje presudilo, te je 9.9.1493. došlo je do velikog boja u kojem je velika hrvatska plemićka obitelj pogubljena i zarobljena.³⁰ Obje su vojske poredane u tri bojna reda stajale jedna nasuprot drugoj. Siloviti napad s jedne i druge strane pokazao je tursku prednost, pogotovo kad je poljuljani red pod zapovjedništvom kneza Bernardina Frankapana napalo tursko konjaništvo s obje strane i gotovo pregazilo pješake. Nadalje, svom se silinom oborilo na bana Derenčina. Nakon jednog sata borbe, banova je vojska bila gotovo uništena. Na bojnom su polju poginuli knezovi Ivan i Juraj Frankapan, Ivan knez Cetinski, jajački ban Mihajlo Petheky, knezovi Zrinski i Blagajski, sin bana Derenčina i stotine drugih vitezova i ratnika.³¹ Ban Derenčin i knez Nikola Frankapan odvedeni su u Tursku. Otad se hrvatski narod nalazi u stalnom i očajnom boju s Turkom. Nakon poraza na Krbavskom polju počinje dugi niz godina u kojemu se hrvatski narod neprekidno bori s Osmanlijama za svoju zemlju i narod. Počinje pomicanje Hrvata iz prekogvozdanskih strana u Slavoniju i dalje u Ugarsku, a time se i hrvatsko geografsko ime počelo širiti na sjever do Drave, a istovremeno je sve više nestajalo iz porječja Vrbasa, Sane i Une.³² Težak poraz na Krbavskom polju uzdrmao je obranu cijele Hrvatske, a u tom je boju izginuo cvijet staroga hrvatskog plemstva. Zbog veličine stradanja Krbavsko je polje u narodu nazvano Krvavim poljem. Neposredne posljedice poraza bile su razaranja materijalnih i kulturnih dobara širom Hrvatske te raseljavanje stanovništva koje je bježalo prema zapadu u mirnije krajeve, kojima ne prijete svakodnevna turska opasnost

²⁶ F. Šišić, Isto, str. 146.

²⁷ I. Mažuran, Isto, str. 38.

²⁸ F. Šišić, Isto, str. 146.

²⁹ I. Mažuran, Isto, str. 38.

³⁰ F. Šišić, Isto, str. 146.

³¹ I. Mažuran, Isto, str. 39.

³² F. Šišić, Isto, str. 146.

pustošenja, paljenja, mučenja, odvođenja u roblje i ostalih sličnih strahota. Isto tako, ta je bitka bila poruka Hrvatima da se ne upuštaju u sukobe s Osmanlijama na otvorenom polju ako nemaju dovoljno konjanika koji čine zaštitu pješaka i udarnu snagu u ratnim okršajima.³³

6. Ban Petar Berislavić

Hrvatski ban Petar Berislavić suzbijao je neprestane moćne nasrtaje Osmanlija i to novcem koji su Hrvati sami skupili na svom saboru. Petar se teško odupirao Turcima, osobito kad su osvojili sav kraj do Une. 1518.g. opskrbi Petar Jajce porazivši tom prilikom Turke blizu grada.³⁴

Petar Berislavić boravio je kao gost kod kneza Bernardina Frankapana u Steničnjaku (Sjeničak), gdje je s knezom raspravljao o javnim poslovima. Posjetio je Trsat i za nekoliko se dana vratio u Otočac. Tijekom boravka u Otočcu, banu je stigla vijest kako su „trkači i palikuće“ u gradu Drežniku i opustošili njegovu okolicu. Ban je pohitao za njima i najprije otišao u Bihać pozvati građane na oružje. U Drežniku je primio vijest da se Turci nalaze u šumi kod Korenice. Tada je promijenio smjer kretanja i krenuo preko Plješevice, spustio se do Korenice i naredio četama da napadnu Turke. U žaru borbe, banovi su konjanici otišli predaleko ostavivši bana s dva mlada pratioca. Banov je konj posrnuo i pao, a na bana su iz zasjede nahrupili Osmanlije. Nije se uspio obraniti te su mu neprijatelji odrubili glavu. Kad su banovi vojnici saznali za njegovu smrt, krenuli su za Turcima u namjeri da preotmu njegovu glavu. Nakon što je krbavski knez Ivan Karlović saznao za banovu smrt, pošao je s konjanicima kroz goru iznad Korenice te našao banovo tijelo i odrublenu glavu i odnio ih u Bihać.³⁵

Smrću bana Petra Berislavića, Hrvatska je bila obezglavljena i prepuštena sama sebi u najvažnijih trenucima obrane od Osmanlija, kada je na čelu trebala stajati sposobna i hrabra ličnost koja će odlučno i brzo djelovati u borbi protiv Osmanlija. Mišljenje mnogih velikaša ukazuje kako bi to trebao biti krbavski knez Ivan Karlović, koji je odrastao u borbi s Osmanlijama i najbolje je poznao njihov način borbe, kao i mnoge varke kojima su se običavali služiti tijekom napada. Usprkos važnosti i hitnosti rješavanja tog problema, kralj Ludovik se kolebao te je bansko mjesto ostalo prazno dulje od godine dana.³⁶

7. Sultan Sulejman II. (1520.-1566.)

³³ I. Mažuran, Isto, str. 39.

³⁴ F. Šišić, Isto, str. 149.

³⁵ I. Mažuran, Isto, str. 45.

³⁶ I. Mažuran, Isto, str. 45.

Sultana Selima I. Yavuz, osvajača Sirije i Egipta, čuvara svetih mjesta Meke i Medine, 30.9.1520. naslijedio je njegov sin Sulejman. Iako je Selimova vladavina bila dosta kratka, osmansku je državu pretvorila u svjetsku velesilu istočnog i južnog Mediterana, Bliskog istoka i jugoistočne Europe. Sulejmanu je ostavio golemu državu na upravljanje, a nasljednik je bio dostojan znalački upotrijebiti sve raspoložive snage u stvaranju ugleda i moći povjerene države te će si osigurati mjesto jednog od najznačajnijih vladara i najvećih osvajala u ratnoj povijesti Osmanskog Carstva.³⁷ Sulejman je bio izuzetno sposoban i darovit čovjek te po dolasku na vlast ne kreće odmah u ratne pohode, već provodi jačanje i organizaciju državne uprave, zbog čega su mu suvremenici dali nadimak Zakonodavac.³⁸ Nastavio je započeta osvajanja kao svoj otac, na Bliskom istoku i obali sjeverne Afrike. Međutim, svoju je osvajačku politiku usmjerio prema zapadu, kako bi zavladao Panonskom nizinom i prodro u srednju Europu.³⁹

Za vrijeme Sulejmanove vladavine Carstvo je doseglo vrhunac moći. 1521.g. zauzeo je Beograd, „zlatni ključ“ Ugarske i Slavonije. Nakon pada Beograda Ugarskoj i Slavoniji prijetila je ogromna turska opasnost. Bilo je sve očitije da će uskoro doći do odlučnog sukoba između Ugarske i Osmanlija.⁴⁰ Unatoč velikoj hrabrosti novog bana Ivana Karlovića od plemena Gušića, Turci su 1522. godine osvojili Skradin i Knin, a godinu kasnije Ostrovicu. Ban Petar Kružić uspješno je obranio Klis 1524. godine. Hrvati se poklone Habsburgovcu Ferdinandu koji je zbog sigurnosti Kranjske, Koruške i Štajerske novcem i vojskom pomagao Hrvate, brinući se više nego kralj Ludovik. Jajce se našlo u nevolji zbog nedostatka hrane i vojske.⁴¹ Hrabri Krsto Frankapan, sin kneza Bernardina, izveo je vojsku u vješte bojeve ljeti 1525., na divljenje cijelog kršćanskog svijeta. Živote je izgubilo tridesetak ljudi, a Turci više stotina.⁴²

8. Građanski rat i pad Jajca

Kralja Ferdinanda počeli su napuštati mnogi dotadašnji ugarski i slavonski privrženici jer je bio u sukobu s kraljem Ivanom.⁴³ Turci su se ponovno okoristili građanskim ratom u Hrvatskoj. Kralj Ferdinand nije ispunio svoje obećanje i nije poslao vojsku za obranu od Osmanlija unatoč molbama hrvatskoga sabora: „...jer po smrti našega posljednjega kralja srećne uspomene, Zvonimira, slobodne se volje pridružismo svetoj kruni kraljevstva ugarskoga, a

³⁷ Sicker, Martin, *The Islamic world in decline*, Praeger Publishers, London, 2001, str. 32.

³⁸ Treasure, *The making of modern Europe, 1648-1780*, Methuen & Co Ltd., 1985, str. 614.

³⁹ I. Mažuran, Isto, str. 46.

⁴⁰ F. Šišić, Isto, str. 149.

⁴¹ F. Šišić, Isto, str. 149.

⁴² F. Šišić, Isto, str. 150.

⁴³ F. Šišić, Isto, str. 170.

poslije toga vašemu veličanstvu.“⁴⁴ Molbe su bile uzaludne, a Osmanlije su zauzeli Obrovac na Zrmanji, Udbinu, a 1527. ili 1528. Jajce i Banjaluku te provališe s jedne strane do Senja, a s druge do Klisa. Padom Like i Krbave prekinuta je veza između sjeverne i južne Hrvatske, a samo se Klis, kojeg je branio ban Petar Kružić i Senj održaše kao glavne straže.⁴⁵

9. Pad Požege i Klisa

Sulejman je u ljeto 1532. poveo treću vojnu na Ugarsku s namjerom zauzimanja Beča.⁴⁶ Međutim, njegov naum spriječio je hrabri Hrvat Nikola Jurišić, zadržavši golemu osmanlijsku vojsku pod Kisegom u zapadnoj Ugarskoj. Veliki vezir Ibrahim u kolovozu je započeo opsadu, jer se Jurišić nije htio predati sa svojom malom posadom od oko sedam stotina momaka. Veliki vezir se nakon dvadeset i pet dana bezuspješnih nasrtaja upustio u pregovore s Jurišićem u sultanovo ime. Grad Kiseg tobože se predao i Jurišić ga je za nagradu dobio od kralja Ferdinanda. Sultan je vojsci javio da se vrati, ali ne istim putem kojim su došli, već su preko istočne Štajerske upali u Slavoniju kod Vinice nedaleko Drave.⁴⁷ Preko Varaždina prodoše do Rasinje, gdje se osmanlijska vojska podijelila u dva dijela. Sultan je pošao preko Koprivnice i Virovitice Podravinom, a veliki vezir preko Križevaca i Čazme Posavinom.⁴⁸ Sastali su se kod Beograda puni plijena i roblja. To je bio jedini put da je sultan na čelu vojske prošao hrvatskom zemljom, izuzevši Srijem i istočnu Slavoniju.⁴⁹

Kralj Ferdinand zatražio je pomoć od brata cara Karla V te skupi kod Beča oko 100 000 vojnika, međutim s njima nije uradio ništa već je pokušao dogovoriti mir s kraljem Ivanom i sultanom. Nedugo zatim, 15.1.1537., Turci su provalili s jedne strane u današnju Slavoniju i zauzeli Požegu, a s druge strane u Hrvatsku, gdje su osvojili Klis 12.3. iste godine. Tom je prilikom poginuo hrabri branitelj Petar Kružić. Nakon Klisa, ubrzo je i cijela južna Hrvatska, današnja Dalmacija do Neretve, pala pod tursku vlast, izuzev mletačkih primorskih gradova.⁵⁰ O zauzimanju Požege u to se vrijeme znalo vrlo malo, a povjesničar Ištvanfij pisao je ovako o turskoj provali u Slavoniju: „Netom prošlih dana provališe Turci, njih osamnaest tisuća, u kraljevstvo Slavoniju, koje je pod vlašću beglerbega kralja rimskoga. Vlastela onoga

⁴⁴ F. Šišić, Isto, str. 171.

⁴⁵ F. Šišić, Isto, str. 171.

⁴⁶ F. Šišić, Isto, str. 172.

⁴⁷ F. Šišić, Isto, str. 173.

⁴⁸ T. Smičiklas, Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, Prvi dio: Slavonija i druge hrvatske zemlje pod Turskom i rat oslobođenja, JAZU, Zagreb, 1891., str. 1.

⁴⁹ F. Šišić, Isto, str. 173.

⁵⁰ F. Šišić, Isto, str. 173.

kraljevstva bijahu za vremena dovoljno o njihovom dolasku obaviještena, te skupiše, kako se kaže, dvadeset i pet tisuća ljudi, kojih je po tomu dosta bilo, da suzbiju Turke. (...) Kad to Turci razumješe, provališe bez krznanja, te zauzeše pet veoma čvrstih gradova ili tvrđa, koje namah svima potrebitim stvarima opskrbiše, pa onda cijelu pokrajinu poharaše...“ Taj je, uz mnoštvo sličnih izvora vrlo važan za potvrđivanje već poznatoga, nemilosrdnog pustošenja Osmanlija po Slavoniji.⁵¹

10. Opsada Sigeta

Sultan Sulejman odlučio je u 75.g. života ponovno, po šesti puta, pokušati osvojiti Beč. 1565. provalili su u Hrvatsku i osvojili Krupu na Uni, koju je s malom šakom Hrvata branio Matija Bakić, ali kod Obreške potukao ih je ban Petar Erdody do nogu. 1566. Sulejman pođe s velikim vezirom Mehmedom Sokolovićem na vojnu sa 150 000 ljudi i velikim brojem topova. Prešao je kod Osijeka preko Drave, sa 90 000 ljudi i 300 topova skrene na Siget, gdje je zapovijedao bivši ban Nikola Zrinski koji je po cijeloj Turskoj bio poznat kao krvni neprijatelj. Nikola Zrinski znao je što ga čeka te je opskrbio Siget hranom i oružjem, a oko sebe skupio hrabru četu Hrvata i manje Mađara, ukupno oko 2500 momaka. Već u nekoliko dana boja Turci su stjerali Nikolu Zrinskog unutar zidina grada iz kojih su neko vrijeme odolijevali Turcima. Mehmed je Zrinskom ponudio cijelu Hrvatsku ako mu preda Siget, što je ovaj odbio. Turci su nakon toga nastavili jurišati na grad, ali Zrinski im je junački odolijevao i nanosio sve više štete i ljudskih gubitaka. Osmanlije su odlučili zidine utvrde potkopavati i tako provaliti u grad. To im je uspjelo, a Zrinskom je ostalo birati između kukavičke predaje i junačke smrti. Turci su uništili zidine utvrde, ali je Nikola Zrinski junački poginuo. To junaštvo zadivilo je čitav kršćanski svijet. U međuvremenu umro je sultan Sulejman, što je Mehmed vješto zatajio da se vojska ne bi razbježala. Iako su Turci zauzeli Siget, ipak se može reći da se nazire njihovo slabljenje.⁵²

U boj, u boj!
Mac iz toka, bane,
nek dušman zna kako mre mo mi!

Grad nas već gori,
stiže do nas već zar:
rik njihov ori,
bijesan je njihov jar!

⁵¹ V. Klaić, Slavonske povijesne teme, Slavonica, Vinkovci 1994., str.83.

⁵² F. Šišić, Isto, str. 178.

K'o požar taj grudi naše plamte,
utiša rik mača naših zvek!

K'o bratac brata
Zrinskog poljub'te svi!
Zrinskom na vrata,
vjerni junaci vi!

Sad, braćo!
Pun'mo puške, samokrese,
naše grome, naše trijese,
neka ore, ruše more!
Brus'mo ljute naše mače,
neka sijeku jace, jace!

Sad zbogom bud',
dome naš zauvijek,
oj, zbogom, od svud i svud
na te dušman ide prijek.
I već u grob sveti trup sklada tvoj, al' neće!
Za te sin svak u boj se kreće!
Dome naš, ti vijekom stoj!

Hajd' u boj, u boj!
Za dom sad u boj!
Ma paklena mnoš
na nj diže svoj nož;
Hajd' u boj!
Nas mal, al' hrabar je broj!
Tko, tko će ga strt'?
Smrt vragu, smrt!

Za domovinu mrijeti kolika slast!

Prot dušmaninu! Mora on past!⁵³

11. Nastanak Vojne Krajine

Neprekidne i nenadane najezde Osmanlija u Hrvatsku, Slavoniju, Istru, Korušku, Štajersku i Kranjsku prisilile su Hrvate i njene susjede da uredi stalnu vojsku duž granice, smještenu po raznim kraljevskim i gospodskim gradovima. Uz kralja, tu su vojsku morali održavati i vlasnici pojedinih gradova, primjerice Blagajski, Krbavski, Zrinski i Frankapani.⁵⁴ Međutim, njihova su imanja propadala, oskudica novca bila je sve veća, a hrvatski je narod istovremeno masovno

⁵³ <http://www.teatar.hr/169/nikola-subic-zrinjski-ri/>

⁵⁴ F. Šišić, Isto, str. 182.

iseljavao iz pokorenih i pograničnih krajeva. Za Vojnu Krajinu najviše se brinuo kralj Ferdinand, jer su krajiški vojnici branili i njegove zemlje. Vojna se Krajina razvila iz brige unutarnjoaustrijskih staleža i njegove skrbi. Vojna Krajina na početku još nije bila zaseban teritorij, već su je sačinjavali samo krajiški vojnici, sastavljeni od hrvatskih četa, plaćenika i Ferdinandovih austrijskih podanika. Vojnička su se odjeljenja dijelila u kapetanije, a zapovijedao im je austrijski general. Oko polovice 16.st., razlikuju se dvije Krajine: slavonska, između Drave i Kupe, sastavljene od koprivničke, križevačke i ivaničke kapetanije te hrvatska između Kupe i mora, koju su činile hrastovička, ogulinska, bihaćka i senjska kapetanija.⁵⁵

12. Banovi Krsto Ungand i Toma Erdody

Izgradnja Karlovca najprije se činila krajem turskih provala, ali ubrzo Turci kreću ponovno napadati zemlju do Pokuplja i Turopolja. Ban Krsto to nije mogao spriječiti, dolazilo je do žestoke sukobe s velikašima i Zagrebom te krajiškim časnicima i vojvodama svoje banske vojske mu je ugled pao. Zahvalio se na banskoj časti i uskoro je bio biran novi ban. Novom banu Tomi Erdodyju glavna uloga bijaše obrana domovine. Iako je kralj Rudolf produživao primirja s Turcima, bojevi nisu prestajali. 1584.g. potukao je mladi ban veliku tursku četvu kod Slunja, a zatim kod Ivanića. Te su pobjede ohrabrile klonule Hrvate, ali brige su im zadavali karlovački general i njemačke krajiške čete. General se nije htio pokoravati ni banu ni saboru, a uzimao si je pravu da smije suditi hrvatskim plemićima, zatvarati ih i uzimati imanja. Također, njemački su vojnici mučili hrvatski narod, jer nisu dobivali redovite plaće iz Graca.⁵⁶

13. Drugi turski rat (1593.-1606.)

Nakon što je turski sultan Murat III. godine 1590. sklopio mir s Perzijom, počeli su upadi Osmanlija prema zapadu, sve do Kranjske, Štajerske i Koruške. Njemački car i hrvatsko-ugarski kralj, Rudolf II., poslao je, stoga, izaslanike u Carigrad koji su 29. listopada sklopili primirje koje je trebalo trajati 8 godina. Ipak, pod pritiskom vojničkih krugova na svome dvoru, Murat je sljedeće godine za zapovjednika svojih jedinica u tom području postavio beglerbega Hasan-pašu Predojevića, poznatoga po borbenosti na svojim pohodima. Nakon nekoliko pobjeda hrvatskoga bana Tome Bakača Erdödyja, bosanski je beglerbeg ipak uspio osvojiti Bihać, a Hrvatska je doista bila svedena na "ostatke ostataka" (lat. reliquiae reliquiarum). Turci su se počeli okupljati kod Petrinje, koja je ranije bila spaljena odlukom

⁵⁵ F. Šišić, Isto, str. 182.

⁵⁶ F. Šišić, Isto, str. 184.

Hrvatskog Sabora, te su se ondje utaborili na lijevoj obali Kupe, podižući utvrdu Yeni Hisar. Tako su se našli nasuprot pokupske obrambene crte, gdje se, između Karlovca (podignut 1579.) i Siska nalazio niz manjih utvrda. Zbog vojnih neuspjeha, na čelo kršćanske vojske postavljen je Ruprecht Eggenberg, a 27. travnja 1593 proglašena je odluka o upućivanju zemaljskih vojski prema Vojnoj krajini. Turci su svoje snage počeli pokretati već početkom lipnja. 14. lipnja osvojili su Drenčinu, a dan kasnije opkolili su sam Sisak s otprilike 12.000 ratnika. Na vijest o pokretu turske vojske, kraj Svete Klare kod Zagreba okupilo se oko 5.000 boraca hrvatske, krajiške, koruške i kranjske vojske kako bi se uputili prema Sisku, gdje je bilo samo 800 boraca pod zapovjedništvom kanonika Blaža Đuraka i Matije Fintića. U toj je združenoj kršćanskoj vojsci Nijemcima zapovijedao vojvoda Ruprecht Eggenberg, Hrvatima ban Toma Bakač, a Slovincimakarlovački general Andrija Auersperg. 22. lipnja stigli su do Siska predvođeni banom Erdödyjem, te se između Kupe i Save sukobili s Turcima koji su se prethodno bili prebacili s desne na lijevu obalu Kupe. Ovaj prvi napad izvele su hrvatske snage. Nakon što su ih Turci djelomično odbili, slovenski i njemački strijelci odbili su turski protunapad, te pritisli Turke, koji su se morali povući prema Kupi. U međuvremenu je sisačka posada izašla iz utvrde i zauzela mali most kojim se prelazilo na desnu obalu Kupe, te je tako Turcima zatvorena odstupnica. Nije im stoga preostalo ništa drugo, nego da pokušaju preplivati rijeku i tako naći spas. Mnogi su se pritom utopili, a među njima i Hasan-paša Predojević. Ostatak se Turske vojske razbježio, ostavljajući za sobom naoružanje i namirnice. Ta je bitka bila i povod ratu što su ga 17. srpnja Turci objavili Habsburškoj Monarhiji (tzv. Dugi rat, 1593.-1606.).⁵⁷ Za toga su rata Turci 28. kolovoza ipak osvojili Sisak, ali je nakon godinu dana oslobođen. Unatoč tome, bitka kod Siska bila je prekretnica koja je naznačila zaustavljanje turskog prodiranja dalje u Europu, a imala je i osobiti psihološki utjecaj, jer je njome po prvi puta nakon Krbavske bitke uspostavljena ravnoteža na hrvatsko-turskoj granici. Europu je ubrzo obišao i tiskani letak na kojem je bila prikazana prva velika pobjeda ujedinjenih kršćanskih snaga Srednje Europe protiv turske vojske, a zapovjednike kršćanske vojske pohvalili su papa Klement VIII., njemački car Rudolf II. i španjolski kralj Filip II. Sve do danas, kao znak zahvale za pobjedu u bitci kod Siska, malo zvono zagrebačke katedrale oglašava se svakoga dana u 14 sati. Pobjedom kod Siska je završio Stogodišnji hrvatsko-turski rat.⁵⁸

⁵⁷ A. Kemp, *Jihad: Islam's 1,300 Year War Against Western Civilisation*, Lulu, 2008, str. 112.

⁵⁸ F. Šišić, *Isto*, str. 186.

14. Zrinsko-Frankopanska urota

God. 1664. carska vojska je strahovito razbila Turke kod sv. Godharda, ali tu pobjedu nije iskoristio Leopold I. nego je sklopio sramotni Vašvarski mir, s uvjetima kao da su Turci bili pobjednici. Hrvatska i Ugarska nisu priznale taj dogovor s nevjerojatno lošim uvjetima da Turci mogu zadržati sve što su do početka rata osvojili, a kako im je Beč podlom politikom onemogućio da se zakonito izbore za svoja prava, nije bilo druge nego da se hrvatske i ugarske vođe udruže, te da ostvare svoja prava pobunom. Kako je tada Luj XIV. bio u sukobu s bečkim dvorom zbog europske politike, došlo je i do pregovora o suradnji od koje na kraju nije bilo ništa. Nakon nesretne pogibije Nikola Zrinskog u lovu 18. studenog god. 1664., njegovo mjesto preuzima njegov mlađi brat Petar.⁵⁹

Petar Zrinski je zajedno sa svojim šurjakom Fran Krstom Frankopanom nastavio borbu za prava Hrvatske koju je započeo njegov brat Nikola, pa su se tako povezali s glavnim mađarskim vođama. Kad je god. 1666. umro Lippay, a god. 1667. ugarski palatin Franjo Wesselény, hrvatsko-ugarski savez će se potpuno raspasti zbog različitih ideja i načina vođenja⁶⁰ urote.

Uskoro je bečki dvor koji je provodio centralizam i apsolutizam, ne mareći za prava hrvatskog naroda i potpisane obveze Pactom Conventom iz god. 1102., sve saznao zahvaljujući izdajom iz urotičkih redova. Tako su nakon dugotrajne istrage u Bečkome Novom Mjestu, 30. travnja 1671. bili osuđeni i pogubljeni Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan, te F. Nadasdy i E. Tatenbach, na zgražanje i zaprepaštenje Hrvatske i Ugarske, te čitave Europe. Prije smrti Petar Zrinski je svojoj ženi Katarini napisao oproštajno pismo, koje je već god. 1671. prevedeno na nekoliko svjetskih jezika.⁶¹

Tako je i neki mletački poslanik zapisao: "Ovo je kraj dviju najuglednijih obitelji živućeg svijeta. Osobito Zrinski bijaše cijenjen, jer 60 potkraljeva ili banova dade njegov rod u Hrvatskoj." God. 1907. "braća hrvatskog zmaja" su pronašli kosti hrvatskih mučenika Petra Zrinskog i Fran Krste Frankopana, a god. 1919. hrvatski rodoljubi su njihove ostatke prenijeli i sahranili u zagrebačku katedralu. Na njihovom grobu uklesana je poznata izreka kneza i pjesnika Frana Krste Frankopana: "Navik on živi ki zGINE pošTENo".⁶²

⁵⁹ F. Šišić, Isto, str. 196..

⁶⁰ F. Šišić, Isto, str. 197.

⁶¹ F. Šišić, Isto, str. 197.

⁶² F. Šišić, Isto, str. 200.

15. Rat za oslobođenje

Dvadesetogodišnji Varšavski mir s Turcima dolazio je kraju. Sultan Mehmed IV. navijestio je rat Leopoldu u punoj nadi da će tursku vlast opet dići na razine stare slave. Veliki vezir Kara-Mustafa pođe na čelu goleme vojske od 250 000 momaka i tristo topova na Beč.⁶³ Ali iste godine, 1683. Leopoldov ga šurjak vojvoda Karlo Lotarinški i poljski kralj Jan Sobieski potukli su ih. Ta je pobjeda značila opći ustanak i vojevanje na Turke. Rat se vodio na tri bojišta. U Ugarskoj je vojevala carska vojska; u Hrvatskoj i Slavoniji banska pod banom Nikolom Erdodyjem; u Dalmaciji mletačka vojska. U Slavoniji se u junaštvu istaknuo fra Luka Ibrahimović Požežanin, a u Dalmaciji hajdučki četovođe Stojan Janković i Ilija Smiljanić.⁶⁴

Do 1687. veći je dio Ugarske, Slavonije i Hrvatske bio očišćen od Osmanlija. Pali su Požega i Osijek, Udbina i Knin, a carske su vojske doprle do Beograda osvojivši još 1686. Budim. Spletom okolnosti Srbi su se naselili u južnoj Ugarskoj i Srijemu. Već 1691.g. potučen je sultan Sulejman III. (Mehmedov brat) kod Slankamena.⁶⁵ 1697. mladi princ Eugen Savojski pobio je tursku vojsku kod Sente na Tisi. 1699. sklopljen je Mir u Srijemskim Karlovcima i to između Leopolda i Venecije s jedne, a s Turcima s druge strane. Karlovačkim mirom za hrvatski narod započeo je novi život, jer je velik dio zemlje bio oslobođen od turskog jarma, a neprekidna pustošenja i vojevanje napokon je prekinuto.⁶⁶

⁶³ F. Šišić, Isto, str. 205.

⁶⁴ F. Šišić, Isto, str. 206.

⁶⁵ F. Šišić, Isto, str. 206.

⁶⁶ F. Šišić, Isto, str. 207.

16. Zaključak

Hrabri hrvatski junaci stoljećima su se borili i odolijevali turskoj sili koja je pokušavala osvojiti cijelu Europu. Nekoliko su puta zaustavili turski prodor na Beč, koji bi označio tursku prevlast u cijeloj Europi. Bez hrvatskih plemića i boraca sudbina Europe zasigurno bi bila drukčija, te se u 17. st. Osmanlijsko Carstvo možda ne bi nazivalo *Bolesnikom na Bosporu*, nego nekim drugim, superiornijim imenom. U nebrojeno puno navrata turska je vojska prodrla u Hrvatsku i pustošila domove i sela, hrlila na slavne utvrde, a još su hrabriji plemići slavno i junački ginuli u ime obrane domovine.

Literatura:

Kemp, Arthur, *Jihad: Islam's 1,300 Year War Against Western Civilisation*, Lulu.com, 2008.

Šišić, Ferdo, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda od najstarijih dana do godine 1873.*, Matica hrvatska, Zagreb, 1916.

Treasure, Geoffrey, *The making of modern Europe, 1648-1780*, Methuen & Co Ltd., 1985, 614.

Mažuran, Ive, *Povijest Hrvatske od 15. do 18. stoljeća*, Golden marketing, Zagreb, 1998.

Bosendorfer, Josip, *Crtice iz Slavonske povijesti*, Slavonica, Vinkovci, 1994.

Karbić, Matija, *Hrvatsko plemstvo u borbi protiv Osmanlija. Primjer obitelji Berislavića Grabarskih iz Slavonije*, Hrvatski institut za povijest, UDK 94 (497.5 - Slavonija) "16"

Sicker, Martin, *The Islamic world in decline*, Praeger Publishers, London, 2001.

Smičiklas, Tade, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, Prvi dio*, JAZU, Zagreb, 1891.

Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. Stoljeća, svezak drugi: dio treći*, Matica hrvatska, Zagreb, 1904.

Klaić, Vjekoslav *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. Stoljeća, svezak treći: dio prvi*, Tisak i naklada knjižare L. Harimana, Zagreb, 1911.

Klaić, Vjekoslav, *Slavonske povijesne teme*, Slavonica, Vinkovci 1994.

Internet Izvori:

<https://www.scribd.com/doc/199710661/Turska-osvajanja-Slavonije-Srijema-i-Baranje-etni%C4%8Dke-i-konfesionalne-promjene-kao-posljedice-doga%C4%91aja>

<http://www.teatar.hr/169/nikola-subic-zrinjski-ri/>